

JEDAN PRILOG KONTRASTIVNOM PROUČAVANJU
SRPSKOHRVATSKOG I RUSKOG JEZIKA*

Moja je namjera da ukažem na funkcionalnu bliskost onih sintaksičkih konstrukcija ruskog jezika kojima u prijevodu na srpskohrvatski jezik odgovara (mada ne isključivo) adnominalna rečenica s vezničkom zamjenicom *koji* ili zamjenicom-veznikom *što*, zatim da izdvojim najnužnija pitanja koja se nameću pri izučavanju ove problematike i da u vezi s tim iznesem svoje određene pretpostavke, koje su rezultat mog prethodnog rada u ovoj oblasti, a koje potvrđuje i jezična građa obuhvaćena ovom današnjom analizom.

Analiza koju ovdje iznosim zasniva se na poređenju prijevoda sa originalom sedam prvih glava trilogije Alekseja Tolstoja »Хождение по мукам«.¹ Ovo je, svakako, samo jedan od niza i niza putova da se konačno dođe do rješenja gornjeg problema, jer poređenje originala s prijevodom, iz niza objektivnih i subjektivnih razloga, ne može, svakako, biti ni jedini ni najsigurniji put.

Analiza je pokazala da tekst prijevoda sadrži 148 rečenica s vezničkom zamjenicom *koji* i jednu rečenicu s veznikom-zamjenicom *što*. U originalu su na određenom mjestu zastupljene slijedeće sintaksičke konstrukcije: 110 konstrukcija s participima u postpoziciji i prepoziciji, 17 adnominalnih rečenica s vezničkom zamjenicom *которые*, 2 adnominalne rečenice sa zamjenicom-veznikom *что*, 2 s vezničkom zamjenicom *кто* i 1 s vezničkim prilogom *где*, 8 rečenica s pridjevima glagolskog i drugog porijekla sa izvedenom osnovom, 3 rečenice sa adverbijalno-participskim konstrukcijama, 1 rečenica s veznikom *чтобы* i 5 različitih konstrukcija.

Konstrukcije s participima zastupljene su na slijedeći način:

47 konstrukcija s radnim part. sad. vr.:	u postpoziciji 20, u prepoziciji 27
47 konstrukcija s radnim part. proš. vr.:	u postpoziciji 38, u prepoziciji 9
4 konstrukcija s trpnim part. sad. vr.:	u postpoziciji 2, u prepoziciji 2
12 konstrukcija s trpnim part. proš. vr.:	u postpoziciji 7, u prepoziciji 5
110	67 43

Činjenica da su sve ove različite sintaksičke konstrukcije ruskog jezika mogle biti prevedene na srpskohrvatski jezik jednim, u osnovi, tipom sintaksičkih konstrukcija upućuje na to da su ove konstrukcije ruskog jezika međusobno funkcionalno bliske i da se može ukazati na jednu pojavu sintaksičke sinonimije u ruskom jeziku (što povlači za sobom i pitanje postojanja iste pojave u srpskohrvatskom). Prvo pitanje koje traži odgovor, po mom nahođenju, jest pitanje međusobnog odnosa participskih konstrukcija u postpoziciji i adnominalnih rečenica s vezničkom zamjenicom *которые*, a takođe i

* Predavanje održano na Skupu slavista SR Srbije 26. januara 1974.

¹ Алексей Толстой, *Хождение по мукам*, Государственное издательство художественной литературы, 1946; prijevod P. Mitropana: Aleksej Tolstoj, *Hod po mukama*, izd. Srpska književna zadruga, Beograd, 1952.

pitanje participa u prepoziciji. Opšte je poznato (pa i u školskoj praksi) da su postpozitivne participske konstrukcije ruskog jezika funkcionalno bliske varijanti adnominalnih rečenica s vezničkom zamjenicom *который*, u kojoj ova zamjenica ima oblik nominativa ili akuzativa bez prijedloga i da se one, zbog te bliskosti, mogu zamjenjivati. Takođe se u vezi s tim ističe da su participske konstrukcije karakteristične za stilove pisane riječi, a da su njima odgovarajuće adnominalne rečenice zastupljene i u govornom jeziku i u pisanoj riječi. Međutim, ovo pitanje njihove bliskosti je mnogo složenije ako se dublje zađe u njihove strukturno-semantičke osobine. Zato se na ovom moramo sada i zadržati.

Strukturno-semantičku analizu tih sinonimičnih sintaksičkih konstrukcija u ruskom jeziku izvršila sam u jednom znatno obimnijem radu, na osnovu mnogo šireg broja primjera,² pa se zato sada pri tumačenju ove pojave koristim i ovim primjerima, prema potrebi.

Funkcionalnu bliskost navedenih sintaksičkih konstrukcija uočavamo kod slijedeća dva primjera:

«Солдат, слушавший портянки, ответил: ...» (32)

«Помнишь, Даша, я писала тебе о человеке, который за мной ходит.» (58)

Što zbližava te dvije sintaksičke konstrukcije: 1. upravna imenica ili sintagma i 2. funkcija zavisnog dijela. Međutim, njihovi glagolski oblici daju im niz specifičnosti. U participu kao hibridnom glagolsko-pridjevskom obliku leži dvojaka mogućnost određivanja pojma označenog imenicom ili imeničkom sintagmom, zato i funkcija postpozitivne participske konstrukcije, a, po mom mišljenju, i funkcija prepozitivnog participa (što ćemo vidjeti kasnije) može da bude dvojaka: u njoj može, manje-više, da preovlađuje svojstvo pridjeva — atributivnost ili pak svojstvo glagola — predikativnost. U navedenom primjeru postpozitivna participska konstrukcija bliže određuje upravnu imenicu tim što izdvaja njom označeni pojam (солдат) iz grupe istih, tj. individualizira ga. Ali takva konstrukcija može i da kvalitativno određuje neki predmet, čime ga takođe bliže određuje.

«... вот ползут две букашки по вселенной, пытливым умом наблюдая смену явлений, одно удивительнее другого, делая выводы, ни к чему не обязывающие...» (313)

I u prvom, i u drugom primjeru s participskom konstrukcijom upravni pojam je neodređen i zahtijeva bližu odredbu. Zato i participska konstrukcija koja stoji uz njega ima atributivnu funkciju.

Međutim, ukoliko je pojam određen, participska konstrukcija služi kao naknadno, dopunsko saopštenje koje stoji u vezi ne samo s upravnim pojmom već i sa čitavim sadržajem upravnog dijela rečenice. U takvom participu preovlađuje predikativnost, a čitava konstrukcija unosi u rečenicu različite nijanse značenja (uzročnu, dopusnu i sl.). Takva participska konstrukcija ima a pozitivnu funkciju.

«Товарищ, от имени нашей группы, насильственно мобилизованной сегодня ночью на основании каких-то никому неизвестных списков, выражаем наш категорический протест.» (328)

² O. Brajičić, «Prisupstantivne rečenice s vezničkom zamjenicom *который* i postpozitivne participske konstrukcije kao sintaksički sinonimi u ruskom jeziku, upotreba participa u prepoziciji i mogućnosti prevođenja ovih konstrukcija na srpskohrvatski jezik» (rad pripremljen za štampu).

Adnominalne rečenice s vezničkom zamjenicom *который* imaju iste funkcije — i atributivnu i apozitivnu, što i kod njih zavisi od određenosti upravnog pojma, označenog imenicom ili imeničkom sintagmom. Njihov prvi tip, atributivni, ima takođe dvije varijante: za individualizaciju i kvalifikaciju predmeta. U već navedenom primjeru adnominalne rečenice zavisni dio služi za individualizaciju upravnog pojma *человек*. U slijedećem primjeru zavisni dio rečenice daje kvalitativnu karakteristiku veoma uopštenog pojma (люди).

»... существует какая-то Россия, пашет землю, пасет скот, долбит уголь, ткёт, куёт, строит, существуют люди, которые заставляют ее все это делать.« (58)

Međutim, u slijedećem primjeru zavisni dio nije povezan samo s upravnom sintagmom već i s čitavim glavnim dijelom rečenice, tako da se između ta dva dijela rečenice uspostavljaju uzročno-posljedični odnosi.

»И, наконец, было невыносимо оскорбительно так долго страдать и думать об этом Бессонове, который и зная-то не хочет, живет в свое удовольствие где-то около Каменноостровского проспекта, пишет стихи об актрисе с кружевными юбками.« (27)

U ovom — apozitivnom — tipu adnominalne rečenice zavisni dio služi kao dopunsko saopštenje u vezi s već određenim pojmom, a u samoj rečenici se uspostavljaju ne samo uzročno-posljedični već i vremenski, dopusni i drugi odnosi.³

Pošto se konstatuje funkcionalna bliskost postpozitivnih participskih konstrukcija i varijante adnominalnih rečenica, u kojoj zamjenica *который* ima oblik nominativa ili akuzativa bez prijedloga, nameće se novo pitanje: od kojih objektivnih faktora zavisi subjektivni izbor jedne od ovih konstrukcija?

Iako te dvije sintaksičke konstrukcije zbližava 1. upravna imenica ili sintagma, koje mogu da označavaju nedovoljno određen ili sasvim određen pojam, i 2. u zavisnosti od toga dvojaka funkcija zavisnog dijela rečenice — atributivna ili apozitivna, ipak u samoj njihovoj strukturi leže bitne razlike. One, na prvom mjestu, zavise od gramatičke prirode ličnog glagolskog oblika i od participa kao hibridnog oblika. Participska konstrukcija, koju čini particip u zajednici s riječima koje od njega zavise (objekti, priloške odredbe), predstavlja zajedno s upravnom imenicom jednu sintagmu u sklopu proste rečenice, dok lični glagolski oblik zavisnog dijela adnominalne rečenice, zajedno s riječima koje od njega zavise, čini rečenicu u sastavu složene. Za razliku od ličnog glagolskog oblika, particip ne može da označava radnju u budućnosti niti da izražava potencijal, što već znatno utiče na jednostranost njegove upotrebe. Lični glagolski oblik, naprotiv, ima veće potrebe za riječima koje mogu da dopune i bliže odrede radnju ili stanje koje on izražava. Zato se u sastavu zavisnog dijela adnominalne rečenice mogu naći ne samo pravi i kosi objekti, priloške odredbe za mjesto, vrijeme, način, uzrok i sl., već i izdvojeni izrazi, umetnute riječi ili rečenice, a naročito modalne riječi, zatim se mogu nadovezivati i druge sintaksičke cjeline, rečenice, pa i širi tekst, čitav pasus i sl.

»Машина остановилась, едва не задавив щенка, который отскочил в сторону, как ватный, и опять сел.« (480)

³ O. Brajičić, »Apozitivne rečenice — tip adnominalnih odnosnih rečenica u savremenom ruskom i srpskohrvatskom književnom jeziku«, Zbornik radova profesora i saradnika Pedagoške akademije u Nikšiću, 4, 1973, str. 39—52.

»Их моральные законы применимы к человеку, который не сеет и не жнет, а за которого сеют и жнут рабы.«

»В Петрограде вчера вся власть перешла к генералу Хабалову, который расклеил по городу следующую афишу: »В последние дни в Петрограде произошли беспорядки, сопровождающиеся насилием и посягательством на жизнь воинских и полицейских чинов. Воспрепятствую всякое скопление на улицах. Предвояю население Петрограда, что...« itd. (228)

Međutim, participske konstrukcije znatno su ograničenije, tako da u njima nalazimo minimum dopuna ili odredbi. Takva ekonomičnost daje tim konstrukcijama izvjesnu suvoparnost i knjiški karakter, što se može uočiti u slijedećim primjerima.

»...под выемкой появилась лошадиная морда, катающая в зубах удила...« (328)

»...всадник весело кивнул и рукой в перчатке похлопал коня, сторожившегося над обрывом.« (328)

»Мясистый нос его, залоснившийся от жара костра, мудро и хотро подергивал ноздрей.« (311)

I participska konstrukcija i s njom sinonimični zavisni dio adnominalne rečenice nalaze se u postpoziciji u odnosu prema upravnoj imenici ili sintagmi. Međutim, stepen njihove gramatičke zavisnosti od imenice nije isti: particip se slaže s imenicom u rodu, broju i u padežu, dok se veznička zamjenica *который* slaže s imenicom samo u rodu i u broju, a njen oblik padeža zavisi od sintaksičke funkcije koju vrši u zavisnoj rečenici (subjekat ili, rjeđe, objekat). To i pridaje adnominalnoj rečenici veću samostalnost nego što je ima participska konstrukcija. Ova posljednja, međutim, tješnje je povezana s imenicom i kao da s njom čini jedinstvenu predstavu o licu ili predmetu i njegovoj osobini. Adnominalna rečenica, u kojoj je zamjenica *который* subjekat ili pravi objekat, daje razdvojenu predstavu o licu ili predmetu i njegovoj osobini, čime pruža mogućnost da se pažnja skrene sa lica ili predmeta na radnju ili stanje izraženo u zavisnom dijelu rečenice, tj. na njegov sadržaj. Iz tih je razloga postpozitivna participska konstrukcija više atributivna nego zavisni dio adnominalne rečenice, zbog čega se ova prva vrlo lako funkcionalno povezuje s prepozitivnim atributom.

Atributivna funkcija tih dviju konstrukcija, kako je već istaknuto, povezana je s predikativnom, ali ukoliko jedna od njih slabi utoliko druga postaje izrazitija i — obratno — jačanjem jedne funkcije slabi druga.

Analiza rečenica s participima u prepoziciji pruža mogućnost da nađemo puno sličnosti s upotrebom participa u postpoziciji. U prepoziciji particip može da bude upotrijebljen ne samo kao i drugi atribut u ovoj poziciji već i kao u postpoziciji — u spoju s riječima koje od njega zavise (objekti, priloške odredbe). Takođe se zapaža da i imenica uz koju stoji može da označava pojam kome je potrebna bliža odredba ili pak određen pojam. Iz tih razloga i u funkciji participa u prepoziciji može da preovlađuje ne samo atributivnost već i predikativnost. Atributivna funkcija participa u prepoziciji pruža mogućnost (kod jednih više, kod drugih manje) za prijelaz u pridjeve, tj. za njihovu adjektivaciju. Tu pojavu u svakom konkretnom slučaju uslovljava mogućnost da se u datoj jezičkoj situaciji kod participa gubi vremenska oznaka, uslijed čega on dobija značenje stalne osobine ili svojstva lica ili predmeta. Zbog ograničenosti vremena nisam u mogućnosti da ulazim u pitanje: koji participi imaju više ili pak manje mogućnosti za adjekti-

vaciju, što je posebno interesantno za nas, ako konstatujemo da semantici takvih konstrukcija u ruskom jeziku odgovaraju često adnominalne rečenice s vezničkom zamjenicom *koji* (ili *što*) u obliku nominativa ili akuzativa bez prijedloga. Ovdje ćemo se zadržati na nekim karakterističnim primjerima iz kojih se može uočiti da i kod prepozitivnog participa može da prevladuje ne samo atributivnost već i predikativnost.

»Поднялось *негреющее солнце*.« (327)

»Дежурный с легкостью *устаявшего* от бессонницы человека, приподнялся и поглядел в окно.« (323)

»Тяжелый, никем и никогда не *слышанный* грохот потряс воздух.« (346)

»Преодолевая *наваливающийся* на дверь ветер, он вышел на палубу конторки.« (325)

»Ротный велел *остановившимся* у двери Даше и Кузьме Кузьмичу подойти ближе.« (315)

»Здесь было пусто, даже подметено, хотя пыль, гонимая ветром через разбитые окна, густо устилала плакаты на стенах и давно *покинутый* буфетчиком *прилавок*.« (326)

Podrobna analiza pokazala bi u svakom od ovih konkretnih slučajeva što sve doprinosi da prepozitivni particip čuva u većoj ili manjoj mjeri svoje prijedvske ili glagolske osobine.⁴

U prijevodu na srpskohrvatski jezik 110 primjera rečenica s participima veznička zamjenica *koji* zastupljena je na slijedeći način:

u nominativu	u akuzativu bez prijed.
u prijevodu 92 konst. s radnim part.	—
u prijevodu 7 konst. s trpnim part.	u prijevodu 9 konst. s trpnim part.
9	9

Samo u jednom slučaju prevodilac je upotrijebio zamjenicu *koji* u zavisnom padežu s prijedlogom, što znači da je unekoliko izmijenio odnos članova rečenice. Zamjenica *što* u onom jedinom primjeru ima značenje nominativa zamjenice *koji*, ukoliko bi njom bila zamijenjena. Zamjenica *koji* (i *što*), izuzev jednog slučaja u zavisnom padežu s prijedlogom, upotrijebljena je u potpunosti onako kako bi bila upotrijebljena veznička zamjenica *который* u adnominalnoj rečenici sinonimičnoj s participskom konstrukcijom.

Analiza je dalje pokazala da je u 17 slučajeva (od ukupno 19) s vezničkom zamjenicom *который* prevodilac upotrijebio adnominalnu rečenicu s vezničkom zamjenicom *koji* (u druga dva slučaja upotrijebljene su funkcionalno bliske konstrukcije). Zamjenica *koji*, kao i zamjenica *который* u datim primjerima, nalazi se samo u jednom slučaju u obliku nominativa, 5 puta u obliku akuzativa bez prijedloga, a u svim ostalim slučajevima u drugim oblicima padeža.

Ovdje se nameće pitanje: zašto se autor trilogije odlučio da u čitavom dijelu teksta od sedam glava upotrijebi ovako malen broj adnominalnih rečenica s vezničkom zamjenicom *который* u obliku nominativa (1) i akuzativa bez prijedloga (5) u odnosu prema onako velikom broju rečenica s participskim konstrukcijama? Strukturno-semantičke osobine ovih šest primjera, koji nas

⁴ Ovo pitanje sam podrobno razradila u radu navedenom u napomeni 2 (»Prisupstantivne rečenice...«).

interesuju, govore zašto je on tako postupio. Svi ti primjeri su apozitivnog tipa i poslužili su autoru da izrazi ili svoj stav ili stav određene ličnosti prema cjelokupnom sadržaju glavnog dijela rečenice, u jednim slučajevima s nijansom dopusnog značenja, a u drugim — da iz određenog razloga dopune informaciju koju sadrži glavni dio rečenice, da nešto posebno naglase. Treba još dodati da struktura ovih rečenica ima takav sastav predikata (iako zamjenica *который* stoji u obliku nominativa ili akuzativa bez prijedloga) da se takva rečenica ne bi mogla zamijeniti participskom konstrukcijom.

»Высший военный совет республики, который должен был оказать в эти дни решительную помощь Десятой армии, был парализован тайным, хорошо замаскированным предательством.« (332)

»Огонь костра был не велик, горели сухие лепешки навоза, которые мужчина давеча подобрал — несколько охапок — в балке у водополя.« (311)

U sklopu ovog pitanja međusobnog odnosa sinonimičnih sintaksičkih konstrukcija ruskog jezika koje razmatramo nameće se potreba da se odgovori i na još jedno pitanje: u kakvim je stilovima riječi upotrijebljena jedna ili druga konstrukcija? Gotovo sve participske konstrukcije autor je upotrijebio u svojoj, autorskoj riječi. Samo u izuzetnim slučajevima on ih je upotrijebio u govoru ili u mislima svojih ličnosti, prvenstveno u dugim monolozima ili razmišljanjima Kuzme Kuzmiča, što odgovara stilu izražavanja ove ličnosti, kao i u riječima protesta Stjepana Aleksejeviča.

»И вот, Дарья Дмитриевна, когда я очутился с одним мешочком соли в кармане, абсолютно свободный, я понял, что такое чудо жизни. Бесплезные знания, загромождавшие мою память, начали отсеиваться...« (313)

(Kuzma Kuzmič)

»...Товарищ, от имени нашей группы, насильственно мобилизованной сегодня ночью на основании каких-то никому неизвестных списков, выражаем наш категорический протест.« (328)

(Stjepan Aleksejevič)

Rečenice s vezničkom zamjenicom *который* upotrijebljene su i u jeziku ličnosti i u autorovoj riječi.

Adnominalnom rečenicom s vezničkom zamjenicom *који* prevedene su i neke druge varijante adnominalnih rečenica: sa zamjenicom-veznikom *что* (2), s vezničkom zamjenicom *кто* (2) i s vezničkim prilogom *где* (1).

Oba primjera sa zamjenicom-veznikom *что* imaju takvu strukturu u kojoj se na kraju glavnog dijela rečenice ne nalazi upravna imenica već složeni antecedent »тот же«, koji zajedno sa *что* ukazuje na to da je vršilac radnje i zavisnog i upravnog dijela jedan isti predmet. Zato se i zamjenica *који* u prijevodu tih rečenica nalazi u obliku nominativa. Ove rečenice imaju atributivnu funkciju.

»Костры горели те же, что освещали путь сквозь тысячелетия.« (335)

Primjeri rečenica s vezničkom zamjenicom *кто* imaju različitu strukturu, ali su i jedan i drugi kontaminiranog tipa: imaju osobine ne samo adnominalne rečenice već i odnosne rečenice s korelativnim zamjenicama, koje ukazuju na lica. Zato se u glavnom dijelu rečenice nalazi kao neophodan strukturni element korelativna zamjenica. U jednom tipu takvih rečenica kore-

lativna zamjenica *тог* ukazuje na jedno ili više lica iz iste grupe; zato i imenica ili imenička sintagma stoji u obliku genitiva množine s prijedlogom *из*.

»Экзекуцию обступила толпа конных и пеших станичников из налетевшего отряда и тех из местного казачества, кто выскакивал из хаты, навстречу отряду...« (320)

Zamjenica *који* u prijevodu ove rečenice stoji u nominativu kao i zamjenica *кто*, ali ima oblik množine, za razliku od zamjenice *кто*, koja nema ove oblike.

U drugoj varijanti korelativna zamjenica stoji poslije upravne sintagme.

»Оставить их (раненых) было нельзя и негде: станичники в плен не брали, — уцелевших после боя всех, на ком красная звезда, раздевали донага и рубили...« (329)

Zamjenica *који* u prijevodu ove rečenice stoji, kao i zamjenica *кто*, u zavisnom padežu s prijedlogom.

Obadvije takve strukture imaju atributivnu funkciju: zavisni dio rečenice služi za preciziranje upravnog pojma.

Adnominalna rečenica s vezničkim prilogom *где* i upotreba zamjenice *који* u prijevodu ove rečenice (u zavisnom padežu s prijedlogom) potvrđuje mogućnost i ruskog i srpskohrvatskog jezika da se veznički prilog može zamijeniti univerzalnom zamjenicom *который*, odnosno *који* u zavisnom padežu s prijedlogom.

»Бой окончился, затихали выстрелы на опустевшей равнине, где лишь ползали санитары, подбирая раненых.« (342)

Navedeni primjer je apozitivnog tipa. Međutim, takve rečenice mogu biti i atributivnog tipa.

Rečenice s pridjevima (8), koje su takođe prevedene adnominalnom rečenicom s vezničkom zamjenicom *који*, odlikuju se tim što svaki od tih pridjeva ima izvedenu osnovu, tako da se njegovo značenje može i opisno prikazati. Zamjenica *који* upotrijebljena je 7 puta u nominativu i 1 put u obliku akuzativa bez prijedloga. Primjeri s pridjevima u prepoziciji imaju atributivnu funkciju: u njima se upravni pojam ili individualizira ili se daje njegova kvalitativna karakteristika.

»Иван Ильич видал штабы и у Сорокина и в армиях южного фронта, где никогда не найдешь нужную тебе дверь.« (323)

»По скрипучей лестнице затопали шаги...« (343)

U primjerima s pridjevima u postpoziciji prisutna je apozitivna funkcija: u njima se nešto naknadno posebno naglašava u vezi s već određenim upravnim pojmom.

»Все неровности земли, все бугорки, похожие на тысячи муравьиных куч, отбрасывали длинные тени...« (343)

»Выплюывая косточки, прищуриваясь, он поглядывал на равнину, видную, как на ладони, под закатным солнцем.« (343)

Prijevod rečenica s adverbijalno-participskim konstrukcijama (3), adnominalnom rečenicom s vezničkom zamjenicom *који* ukazuje na to da adverbijalno-participske konstrukcije predstavljaju tzv. skraćene rečenice, koje za-

mjenjuju adverbijalne rečenice, i to vremenske, uzročne i dr., čiji se subjekat nalazi u glavnoj rečenici. Zato se i zamjenica *koji* nalazi u obliku nominativa (u ruskom bi zamjenica *который*, u slučaju zamjene takve konstrukcije, bila takođe u obliku nominativa). Funkcija adnominalnih rečenica u takvom slučaju može biti samo apozitivna.

»В штабе Первого полка несколько командиров, собравшись у походной кухни, окружили полкового комиссара и коммунистов и в упор расстреляли.« (336)

»Разбитая белая конница ушла на запад, пехота, заметавшись между цепями Стальной дивизии и морозовцами, частью была побита, частью сдалась.« (337)

U prvom primjeru prisutni su vremenski, a u drugom uzročno-posljedični odnosi.

Rečenica s veznikom *чтобы* sadrži kvalitativnu karakteristiku predmeta s nijansom namjene.

»Еще не осела пыль — пошли танки, огромные... Он сосчитал их — десять стальных чудовищ, чтобы давить красную сволочь на улицах Царицына.« (332)

Poznato je da u srpskohrvatskom jeziku u rečenicama sa takvom nijansom značenja (naravno, s nešto drukčijom strukturom) umjesto zamjenice *koji* može da se javi i veznik *da*, kome u ruskom jeziku odgovara veznik *чтобы*.

Rečenice s različitom strukturom koje su prevedene adnominalnom rečenicom s vezničkom zamjenicom *koji* odlikuju se time što u njima određene riječi ili izrazi imaju atributivnu ili apozitivnu funkciju. Primjer koji navodimo ima nijansu uzročno-posljedičnih odnosa.

»Когда навстречу им вылетело длинное пламя и визгнула картечь, — несколько лошадей взвилось, другие повернули, но десяток всадников, не в силах сдержать коней, вылетел на бугор.« (341)

Na osnovu ranijih svojih radova⁵ i ove analize mogu na ovom mjestu da iznesem i svoje određene pretpostavke:

1. Participskim konstrukcijama ruskog jezika u postpoziciji i prepoziciji u najvećem broju slučajeva odgovaraju svojom semantikom adnominalne rečenice srpskohrvatskog jezika s vezničkom zamjenicom *koji* u obliku nominativa ili akuzativa bez prijedloga ili sa zamjenicom-veznikom *što*, jer srpskohrvatski jezik ne posjeduje sve participe kao i ruski jezik.

2. Adnominalne rečenice ruskog jezika s vezničkom zamjenicom *который* u obliku nominativa ili akuzativa bez prijedloga, zbog postojanja u ruskom jeziku sva četiri participa, imaju znatno užu upotrebu nego odgovarajuće rečenice u srpskohrvatskom jeziku.

3. Iz gore navedenih razloga proizlazi da ni semantika ovih adnominalnih rečenica ruskog i srpskohrvatskog jezika nije podjednako bogata. Adnominalne rečenice srpskohrvatskog jezika o kojima je riječ utoliko su razno-

⁵ Pored navedenih radova u napomeni 2. i 3., za oblast koju izlažem u ovom radu ima posebno značenje jedna cjelina mog magistarskog rada »Relativne rečenice u savremenom ruskom književnom jeziku u poređenju s relativnim rečenicama u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku«, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 1973. godine.

vrsnije semantikom ukoliko mogu da izraze one nijanse značenja koje izražavaju participi, kojih nema srpskohrvatski jezik.

4. Prijevod drugih sintaksičkih konstrukcija ruskog jezika na srpskohrvatski adnominalnom rečenicom s vezničkom zamjenicom *koji* pokazuje da ne samo u ruskom već i u srpskohrvatskom jeziku postoje i druge funkcionalno bliske sintaksičke konstrukcije, od kojih neke mogu imati samo jednu od navedenih funkcija — ili samo atributivnu, ili samo apozitivnu, dok neke imaju i jednu i drugu, i koje se mogu, upravo zbog svoje funkcionalne bliskosti, uz određene uslove, zamjenjivati adnominalnom rečenicom s univerzalnom vezničkom zamjenicom — u ruskom jeziku *который*, u srpskohrvatskom *koji* i *što*.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грамматика современного русского литературного языка, «Наука», М. 1970.
2. Виноградов В. В., *Русский язык* (Грамматическое учение о слове). Учпедгиз, М.-Л. 1947.
3. Belić Aleksandar, *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku*, (Lingvistička ispitivanja), Nolit, Beograd 1958.
4. Stevanović Mihailo, *Savremeni srpskohrvatski jezik*, 2. dio, *Sintaksa*, Naučna knjiga, Beograd 1969.
5. Голанов И. Г., *Морфология современного русского языка*, Высшая школа, Москва 1965.
6. Валгина Н. С., Розенталь Д. Э. и др., *Современный русский язык*, Высшая школа, Москва 1971.
7. Павловская М. А., *Функции сложных предложений с определительными придаточными*, Ученые записки ЛГПИ, т. 144, Кафедра русского языка, Ленинград 1958.
8. Пospelов Н. С., *Сложноподчиненное предложение и его структурные типы*, ВЯ, № 2, 1959. (i drugi radovi).
9. Якубович М. П., *Структуры сложноподчиненных предложений с придаточными определительными предложениями в современном русском литературном языке*, Ученые записки ЛГПИ, т. 122, Кафедра русского языка, Ленинград 1956. (i drugi radovi).
10. Гвоздев А. Н., *Очерки по стилистике русского языка*, Учпедгиз, Москва 1955.
11. Дмитриев П. А., *Очерки по синтаксису сербохорватского языка*, ГЛУ, Ленинград 1966. (i niz drugih radova).
12. Меделец Н. М., *Об условиях употребления определительных придаточных предложений, соотносительных с причастными оборотами* (кн. АН СССР, Нормы современного русского литературного словоупотребления, Наука, М.-Л. 1966).
13. Калакуцкая Л. П., *Адъективация причастий в современном русском литературном языке*, АН СССР, Институт русского языка. Наука, М. 1971.